

10. Psykhofiziologichne zabezpechennia stanovlennia fakhivtsia u profesiiakh typu "liudyna-liudyna" : monohrafiia / Za red. O.M. Kokuna. Kirovohrad : Imeks-LTD, 2013. 266 s.
11. Ry`l'skaya E.A. Zhiznesposobnost` cheloveka v predstavleniyakh oby`denного soznaniya // Vestnik MGOU. Ser.: Psikhologicheskie nauki, 2009. # 4. S. 31–36.
12. Maddi S., Khoshaba D.M. Hardiness and Mental Health // Journal of Personality Assessment. 1994. Vol. 63, N 2.

Bolotnikova I.V. The features of constituents and components of trade union workers' professional hardiness. The work examines the actual problem of professional hardiness and analyzes the experimental study conducted at trade union organizations subordinated to the Kyiv City Council of Trade Unions. We studied the features of trade union workers' professional hardiness at the performed experimental study.

The analysis of the obtained data determined the trade union workers' general hardiness, as well as the peculiarities of relationships between the constituents and components of the examined professional hardiness.

The analyzed results has led to the conclusion that since the overwhelming majority of the respondents demonstrated average or higher than average professional hardiness, but none of them showed really high hardiness. Thus, it would be useful to provide psychological assistance to the surveyed employees for the development of their professional hardiness.

Because all indicators and components of professional hardiness were higher than the average at the examined sample, we can conclude that this surveyed group of specialists had sufficiently developed professional skills and life experience, and their professionally important qualities and professional competence were developed highly enough.

The analyzed correlation matrix revealed that all constituents and components of professional hardiness were closely interrelated and determined the overall level of trade union workers' professional hardiness.

Keywords: psychological hardiness, professional hardiness, constituents and components of trade' union workers professional hardiness

УДК: 159.938

Войтович М.В., Завадська Т.В.

АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНОЇ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ДИТЯЧИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Войтович М.В., Завадська Т.В. Аналіз професійної життєстійкості вихователів дитячих навчальних закладів. У статті поданий аналіз результатів експериментального дослідження професійної життєстійкості вихователів дитячих навчальних закладів. Зокрема, визначені рівні професійної життєстійкості вихователів дитячих навчальних закладів, а також середні значення показників професійної життєстійкості вихователів. У статті наводяться та аналізуються зв'язки між складовими і компонентами професійної життєстійкості вихователів дитячих навчальних закладів.

Ключові слова: вихователі ДНЗ; життєстійкість особистості; професійна життєстійкість; складові і компоненти професійної життєстійкості.

Войтович М.В., Завадская Т.В. Анализ профессиональной жизнестойкости воспитателей детских учебных заведений. В статье представлен анализ результатов экспериментального исследования профессиональной жизнестойкости воспитателей детских учебных заведений. В частности, определены уровни профессиональной жизнестойкости воспитателей

детских учебных заведений, а также средние значения показателей профессиональной жизнестойкости воспитателей. В статье приводятся и анализируются связи между составляющими и компонентами профессиональной жизнестойкости воспитателей детских учебных заведений.

Ключевые слова: воспитатели ДУЗ; жизнестойкость личности; профессиональная жизнестойкость; составляющие и компоненты профессиональной жизнестойкости.

Постановка проблеми. Професія вихователя дитячого навчального закладу (скорочено – ДНЗ) належить до найскладніших видів професійної діяльності, позаяк саме ДНЗ після сім’ї є наступним інститутом соціалізації особистості в суспільстві. Основи суспільних відносин, закладені вихователями, стають визначальними у подальшому житті підростаючого покоління. Вихователь ДНЗ займається всебічним розвитком дитини, приділяє увагу її фізичному розвитку, а також психологічному та морально-етичному становленню особистості дитини.

Основною характеристикою професійної діяльності вихователів дитячих дошкільних закладів є повсякчасне спілкування з дитиною. Вихователь у дитячому садку через гру та заняття з дитиною закладає основи комунікації та навчає поняттям міжособистісної та колективної взаємодії; долучає до різних видів діяльності; сприяє розвитку когнітивних процесів дитини, розвитку вольових та етичних якостей; сприяє усвідомленню таких понять, як колектив, друзі, допомога та інше; готує до шкільного навчання. Водночас вихователь несе величезну моральну і юридичну відповідальність за життя та здоров’я дитини в період її перебування в дитячому закладі. Тобто, весь спектр професійних обов’язків вихователів проходить у постійному психоемоційному напруженні [2]. Слід звернути увагу також на важливу особливість професійної діяльності вихователів ДНЗ: професія вихователя на сучасному етапі розвитку нашої держави є непрестижною та гідно не оцінюється матеріально. Попри все зазначене вище, відповідальне і добросовісне виконання вихователями своєї професійної діяльності обумовлюється певними особистісними ресурсами та якостями, що входять у поняття життєстійкості особистості, у т.ч. професійної [3].

Позаяк питання професійної життєстійкості вихователів ДНЗ висвітлено у відповідних наукових джерелах недостатньо, то психологічний аналіз результатів дослідження цього феномена уможливить, на нашу думку, повніше його осмислення, а також дозволить виявити психологічні особливості професійної життєстійкості вихователів, які є важливими для подальшої розробки корекційної програми.

Вихідні передумови. Життєстійкість особистості в процесі її протистояння стресовим ситуаціям була об’єктом вивчення багатьох філософів і психологів. Однак як психологічний феномен життєстійкість почали розглядати відносно недавно: в останній чверті 20-го століття американськими психологами Сьюзен Кобейса і Сальваторе Мадді вводиться термін «*hardiness*», який перекладається з англійської як «фортеця, витривалість» [6]. Російський вчений Д. О. Леонтьєв у 2000-х р.р. запропонував позначати це поняття російською мовою як *життєстійкість* (жизнестойкость) [4].

С. Мадді визначає життєстійкість як інтегральну особистісну рису, що уможлиблює успішність подолання особистістю життєвих труднощів. Вираженість життєстійкості характеризує спроможність особистості витримувати стресову ситуацію, зберігаючи внутрішню збалансованість і не знижуючи успішності діяльності. Життєстійкість також визначається як ключова особистісна змінна, що опосередковує вплив стресогенних чинників, включно з хронічними, на соматичне й психічне здоров'я. С. Мадді розробив модель життєстійкості, у межах якої життєстійкість розглядається як переконання людини, що дозволяють їй залишатися активною і перешкоджають впливу негативних наслідків стресу [цит. за [5]]. Життєстійкі люди глибоко переконані, що життя має сенс, вони спонтанні, вирізняються своєю здатністю до імпровізації.

Основними компонентами життєстійкості є:

- *залученість* (переконаність людини, в тому, що залученість в реальність уможлиблює знаходження в ній цікавого і важливого для себе);
- *контроль* (переконання людини в тому, що на результат того, що відбувається в реальності, може вплинути тільки боротьба як вибір власної стратегії діяльності в конкретній ситуації);
- *прийняття ризику* (переконаність людини в тому, що все, що з нею відбувається, необхідне для її розвитку, позаяк дає їй досвід, і позитивний, і негативний).

Відтак, постулат С. Мадді про те, що в основі життєстійкості лежить не заперечення стресу як моделювання нереальної ситуації, а вміння визнати реальність стресової ситуації і мужність як прагнення перетворити цю ситуацію в перевагу для себе, є не тільки концептуальним, але і практично значущим [цит. за [5]].

Отже, життєстійкість особистості в контексті її професійної діяльності – це можливість витримувати стресові ситуації і зберігати в той же час внутрішню збалансованість, не знижуючи при цьому успішності на професійному поприщі. Позаяк професійна діяльність людини є одним із найголовніших смислів її існування та джерелом матеріального забезпечення, то вона сприяє формуванню навичок життєстійкості.

Метою статті є викладення результатів частини емпіричного дослідження, спрямованого на визначення психологічних особливостей складових та компонентів професійної життєстійкості вихователів ДНЗ.

Виклад методики і результатів досліджень. У нашому дослідженні взяли участь 80 осіб – вихователів ДНЗ та студентів–заочників (спеціальність «Дошкільне виховання») Київського університету ім. Бориса Грінченка, що працюють у дитсадках. Всі досліджувані – жінки різного віку та стажу роботи. Результати наведені загалом для всієї вибірки, оскільки між групами не виявлено достовірних відмінностей за віком.

У дослідженні було використано наступний пакет методик:

Опитувальник професійної життєстійкості в модифікації О.М. Кокуна.

Був розроблений на змістовій основі трьох взаємопов'язаних складових життєстійкості, що були визначені в роботах С. Мадді та ін. При розробці опитувальника у кожній із вищеназваних складових професійної життєстійкості – професійної включеності, професійного контролю, професійного прийняття ризику – були виділені чотири компоненти: емоційний, мотиваційний, соціальний і професійний. Опитувальник надає можливість визначити загальний рівень професійної життєстійкості, а також ступінь вираженості його трьох складових та чотирьох компонентів [1].

Опитувальник професійного самоздійснення. Призначений для визначення загального рівня професійного самоздійснення фахівця, а також рівня вираженості окремих його складових – внутрішньо професійного (вказує на самовдосконалення людини у фізичному, інтелектуальному, моральному та духовному аспектах) та зовнішньо професійного (самовираження людини в різних сферах життя, професії, спорті, навчанні, мистецтві та ін) [8, 9].

Шкала самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема. Відображає впевненість (переконання) людини щодо її потенційної здатності організувати та здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної мети. Самоефективність ми розуміємо також як продуктивний процес інтеграції когнітивних, соціальних та поведінкових компонентів для здійснення оптимальної стратегії поведінки у різноманітних ситуаціях.

Методика шкалою самооцінки психофізіологічного стану О.М. Кокуна на зорово-аналогових шкалах є експрес-методикою для оцінки респондентами різних складових їхнього психофізіологічного стану (ПФС). Дає можливість достатньо легко діагностувати параметри не тільки “традиційних” станів самопочуття, активності й настрою, але й інших показників, які характеризують специфічний ПФС людини під час виконання певної діяльності, в тому числі емоційний, мотиваційний та інші компоненти.

Методика «Вивчення задоволеності своєю професією та роботою» виявляє ступінь задоволеності фахівців своєю професією і різними аспектами професійної діяльності.

Мотивація професійної діяльності (методика К. Замфір у модифікації А. Реана) – діагностика мотивації професійної діяльності, визначення внутрішньої (має значення діяльність як така) або зовнішньої (щодо змісту самої діяльності, тобто мотиви соціального престижу, зарплати і т. ін.) видів мотивації.

Модифікація опитувальника на професійне «вигорання» та деформацію – МВІ діагностує ступінь професійного “вигорання” та деформації у фахівців професій типу «людина-людина». До синдрому вигорання входять показники емоційного виснаження, деперсоналізації, редукції особистих досягнень, які вираховуються за балами, а сума балів дає показник виразності професійної деформації.

Результати обробки даних Опитувальника професійної життєстійкості наведено в Таблиці 1.

**Розподіл досліджуваних вихователів (n = 80)
за рівнем професійної життєстійкості**

№з/п	Рівень професійної життєстійкості	Бали	Кількість (у %)
1.	Низький	0-19	-
2.	Нижчий від середнього	20-38	-
3.	Середній	39-57	36
4.	Вищий за середній	58-76	59
5.	Високий	77-96	5

Як бачимо з Табл.1, жоден із досліджуваних не виявив низького та нижчого від середнього рівня професійної життєстійкості. Всього 5,0 % досліджуваних виявили високий рівень професійної життєстійкості. Серед обстежуваних 36,0 % виявили середній рівень професійної життєстійкості. Проте більшість виявила вищий за середній рівень професійної життєстійкості – 59,0 %. Отже, результати проведеного дослідження за Опитувальником професійної життєстійкості в модифікації О.М. Кокуна показали, що досліджувані нами вихователі ДНЗ виявили середній, вищий за середній та високий рівень (5,0 %) професійної життєстійкості. Вищий за середній показник (59,0 %) рівня професійної життєстійкості у вихователів ДНЗ означає наявність у них здатності управляти своїм психоемоційним станом у складних, кризових, екстремальних, конфліктних ситуаціях та в ситуаціях життєвих випробувань і фрустрації задоволення основних потреб.

Середні значення показників професійної життєстійкості загальної кількості досліджуваних вихователів дитячих садків наведено у Таблиці 2.

Середні значення показників професійної життєстійкості вихователів

№ з/п	Показники професійної життєстійкості	Діапазон показників	Середнє значення	Середнє квадр. відх.
1.	Загальний рівень професійної життєстійкості	0 - 96	60,1	8,2
2.	Рівень професійної включеності	0 - 32	20,6	3,5
3.	Рівень професійного контролю	0 - 32	20,4	3,8
4.	Рівень професійного прийняття ризику	0 - 32	19,4	3,8
5.	Рівень емоційного компоненту	0 - 24	15,3	2,7
6.	Рівень мотиваційного компоненту	0 - 24	15,7	3,2
7.	Рівень соціального компоненту	0 - 24	14,5	2,4
8.	Рівень професійного компоненту	0 - 24	14,8	3,2

Результати, наведені в Табл. 2, показують нам, що назагал середні значення всіх показників та компонентів професійної життєстійкості вихователів ДНЗ мають вищий за середній рівень розвитку. Особливо це проявилось у такому показнику, як загальний рівень професійної життєстійкості, що підтверджують результати дослідження, наведені в Табл. 1.

Аналіз кореляційної матриці показників професійної життєстійкості вихователів дошкільних навчальних закладів дозволив отримати наступні результати (див. Табл. 3).

Таблиця 3

Кореляційні зв'язки показників професійної життєстійкості вихователів

№	Показники	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Загальний рівень професійної життєстійкості	1	,684**	,752**	,755**	,776**	,706**	,560**	,759**
2.	Рівень професійної включеності	,684**	1	,283*	,248*	,641**	,423**	,358**	,486**
3.	Рівень професійного контролю	,752**	,283*	1	,392**	,405**	,691**	,415**	,609**
4.	Рівень професійного прийняття ризику	,755**	,248*	,392**	1	,668**	,455**	,461**	,563**
5.	Рівень емоційного компоненту проф. життєстійкості	,776**	,641**	,405**	,668**	1	,428**	,303**	,488**
6.	Рівень мотивац. компоненту професійної життєст.	,706**	,423**	,691**	,455**	,428**	1	,180	,309**
7.	Рівень соціального компоненту проф. життєстійкості	,560**	,358**	,415**	,461**	,303**	,180	1	,278*
8.	Рівень професійного компоненту проф. життєстійк.	,759**	,486**	,609**	,563**	,488**	,309**	,278*	1

Примітки: * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$.

Як видно з Табл. 3, майже всі показники професійної життєстійкості досліджуваних вихователів позитивно корелюють між собою. Винятками є два показники. Не виявлено значущої кореляції між такими показниками професійної життєстійкості досліджуваних, як рівень мотиваційного компоненту та рівень соціального компоненту, тобто ці показники не впливають суттєво на розвиток і не обумовлюють один одного.

Загальний рівень професійної життєстійкості має прямий достовірний зв'язок (кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,01$) з усіма її окремими складовими і компонентами. Тобто, рівень розвитку кожного окремого показника та компонента є важливим і суттєво впливає та обумовлює загальний рівень професійної життєстійкості вихователів ДНЗ.

Стосовно зв'язків між окремими складовими та компонентами професійної життєстійкості вихователів ДНЗ, то бачимо наступне.

Рівень професійної включеності прямо і достовірно корелює ($p \leq 0,01$) з усіма показниками професійної життєстійкості, крім рівня професійного контролю і рівня професійного прийняття ризику, з якими рівень професійної включеності карелює також прямо і достовірно, але $p \leq 0,05$. Фактично професійна включеність позитивно впливає на всі інші показники професійної життєстійкості, покращуючи їх і тому є важливим чинником розвитку інших компонентів професійної життєстійкості та її загального рівня розвитку.

Рівень професійного контролю також прямо і достовірно корелює ($p \leq 0,01$) з усіма показниками професійної життєстійкості, крім рівня професійної включеності, бо з цим показником виявлена кореляція на рівні $p \leq 0,05$, а, відповідно, між цими показниками існує менш тісний зв'язок.

Отже, як свідчать дані Табл. 3, всі компоненти і складові професійної життєстійкості мають достовірні прямі зв'язки з усіма іншими її складовими і компонентами. Тобто, рівень професійного прийняття ризику, наприклад, який з високою достовірністю корелює зі всіма іншими показниками та складовими професійної життєстійкості, означає, що вихователі ДНЗ добре усвідомлюють ризики своєї професійної діяльності, вміють прогнозувати її наслідки, таким чином уникаючи ситуацій, які несуть в собі ту чи іншу загрозу, і це є дуже важливим сприятливим чинником розвитку професійної життєстійкості. Те ж саме стосується й рівня емоційного компоненту, що також прямо і достовірно корелює з усіма іншими рівнями професійної життєстійкості вихователів дитсадків на рівні ($p \leq 0,01$). Тобто для професійної життєстійкості фахівців велике значення має їхній психоемоційний стан, тому позитивний емоційний фон, емоційна стійкість та здатність управляти своїм емоційним станом, здатність адекватно поводитись у непростих професійних ситуаціях формує високий рівень професійної життєстійкості.

Аналогічно й інші компоненти мають тісні зв'язки між собою, позитивно впливають один на одного і на загальну професійну життєстійкість. Можна стверджувати, що наше дослідження показало тісний взаємозв'язок усіх складових та компонентів професійної життєстійкості вихователів ДНЗ, що в підсумку обумовлює її загальний високий рівень.

У результаті психологічного аналізу результатів емпіричного дослідження ми дійшли таких **висновків**.

Результати проведеного дослідження за Опитувальником професійної життєстійкості показали, що досліджувані нами вихователі ДНЗ виявили середній, вищий за середній та високий рівень (5,0%) професійної життєстійкості. Вищий за середній показник (59,0 %) рівня професійної життєстійкості у вихователів ДНЗ означає наявність у них здатності управляти своїм психоемоційним станом у складних, кризових, екстремальних, конфліктних ситуаціях та в ситуаціях життєвих випробувань і фрустрації задоволення основних потреб.

Середні значення всіх складових і компонентів професійної життєстійкості обстежуваних вихователів ДНЗ є вищими від середніх показників. Такі результати вказують на їхню професійну обізнаність, належний досвід, наявність потрібних професійних та особистісних якостей тощо.

Аналіз кореляційних зв'язків показників професійної життєстійкості досліджуваних вихователів показав тісний взаємозв'язок складових та компонентів професійної життєстійкості. Тобто, розвиток кожного з них впливає на розвиток інших компонентів і показників, а також на загальний рівень професійної життєстійкості фахівців.

Не виявлено значущої кореляції між такими показниками професійної життєстійкості досліджуваних, як рівень мотиваційного компоненту та рівень соціального компоненту, тобто ці показники не впливають суттєво на розвиток і не обумовлюють один одного, про що ми писали у постановці проблеми на початку статті.

Перспективи подальших досліджень. Позаяк наша увага спрямована на професійну життєстійкість, то досліджувались не тільки компоненти життєстійкості, а й показники професійного самоздійснення та самоефективності вихователів, самооцінка їхнього психофізіологічного стану та інше. Тому подальші наші дослідження полягають в аналізі зв'язків професійної життєстійкості вихователів ДНЗ з їхніми показниками професійного самоздійснення, професійної самоефективності та мотивації, професійного вигорання та деформації, із показниками психофізіологічного стану та показником ступеня задоволеності своєю професією.

Список використаних джерел

1. А. с. Україна. Методика визначення рівня професійної життєстійкості «Опитувальник професійної життєстійкості» / О. М. Кокун. № 91953; дата реєстр. 28.08.2019.
2. Завадська Т.В. Попереджений – значить озброєний, або Визначаємо ступінь ризику емоційного вигорання /Т.В. Завадська // Практичний психолог: Дитячий садок, 2016. №3. С. 13 - 20.
3. Завадська Т.В., Панасенко Н.М., Войтович М.В Емоційний стан вихователів дитячих садків. Materialy VIII mezinarodni vedecko-prakticka konference “Aplikovane vedecke novinky - 2014”.Dil.11, Psychologie a sociologie.: Praha. Publishing House “Education and Science” s.r.o. 2014. P. 48-56.
4. Леонтьев Д. А., Рассказова Е. И. Тест жизнестойкости [Текст] / Д.А. Леонтьев, Е.И. Рассказова. М.: Смысл, 2006. 63 с.
5. Леонтьев Д.А., Рассказова Е.И. Жизнестойкость как составляющая личностного потенциала / Личностный потенциал: структура и диагностика. М.: Смысл, 2011. с. 178. с. 179
6. Мадди С. Смыслообразование в процессах принятия решения [Текст] / С. Мадди // Психологический журнал, 2005. Т. 26, № 6. С. 17 - 21.
7. Психофізіологічне забезпечення становлення фахівця у професіях типу “людина-людина” : монографія / За ред. О.М. Кокуна. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 266 с.

8. Психофізіологічне забезпечення професійного самоздійснення фахівця в умовах соціально-економічних перетворень : монографія / О.М. Кокун, В.В. Клименко, О.М. Корніяка, [та ін.] ; за ред. О.М. Кокуна. К.: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018. 298 с.
9. Психофізіологічні закономірності професійного самоздійснення особистості: монографія [Електронний ресурс] / О.М. Кокун, В.В. Клименко, О.М. Корніяка, О.Р. Малхазов [та ін.]; за ред. О.М. Кокуна. К.: Педагогічна думка, 2015. 297 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. A. s. Ukrayina. Metodika viznachennya rivnya profesijnoyi zhittyestijkosti «Opituvalnik profesijnoyi zhittyestijkosti» / O. M. Kokun. № 91953; data reyeestr. 28.08.2019.
2. Zavadaska T.V. Poperedzhenij – znachit ozbrojenij, abo Viznachayemo stupin riziku emocijnogo vigorannya /T.V. Zavadaska // Praktichnij psiholog: Dityachij sadok, 2016. №3. S. 13 - 20.
3. Zavadaska T.V., Panasenko N.M., Vojtovich M.V Emocijnij stan vihovateliv dityachih sadkiv. Materialy VIII mezinarodni vedecko-prakticka konference “Aplikovane vedecke novinky - 2014”.Dil.11, Psychologie a sociologie.: Praha. Publishing House “Education and Science” s.r.o. 2014. P. 48-56.
4. Leontev D. A., Rasskazova E. I. Test zhiznestojkosti [Tekst] / D.A. Leontev, E.I. Rasskazova. M.: Smysl, 2006. 63 s.
5. Leontev D.A., Rasskazova E.I. Zhiznestojkost kak sostavlyayushaya lichnostnogo potentsiala / Lichnostnyj potencial: struktura i diagnostika. M.: Smysl, 2011. s. 178. s. 179
6. Maddi S. Smysloobrazovanie v processah prinyatiya resheniya [Tekst] / S. Maddi // Psihologicheskij zhurnal, 2005. T. 26, № 6. S. 17 - 21.
7. Psykhofiziologichne zabezpechennia stanovlennia fakhivtsia u profesiiakh typu “liudyna-liudyna” : monohrafiia / Za red. O.M. Kokuna. – Kirovohrad : Imeks-LTD, 2013. 266 s.
8. Psykhofiziologichne zabezpechennia profesiinoho samozdiisnennia fakhivtsia v umovakh sotsialno-ekonomichnykh peretvoren : monohrafiia / O.M. Kokun, V.V. Klymenko, O.M. Korniiaka, [ta in.] ; za red. O.M. Kokuna. K.: Instytut psykhologii imeni H.S. Kostiuks NAPN Ukrainy, 2018. 298 s.
9. Psihofiziologichni zakonomirnosti profesijnogo samozdijsnennya osobistosti: monografiya [Elektronnij resurs] / O.M. Kokun, V.V. Klimenko, O.M. Korniyaka, O.R. Malhazov [ta in.]; za red. O.M. Kokuna. K.: Pedagogichna dumka, 2015. 297 s.

Voytovich M. V. Zavadaska T. V. Analysis children's educational institutions educators' professional hardiness. The analysis of experimental research results of children's educational institutions educators' professional hardiness is presented in the article. In particular, the levels of professional hardiness of educators of children's educational institutions are determined as well as the average index of professional hardiness of educators. The article presents and analyzes of

links between the constituents and components of of children's educational institutions educators' professional hardiness.

Key words: children's educational institutions educators, hardiness, professional hardiness, constituents and components of professional hardiness.

УДК: 159.938

Дзвоник Г.П.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОЇ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ

Дзвоник Г.П. Дослідження психофізіологічних складових професійної життєстійкості менеджерів. У статті проаналізовано результати експериментальних досліджень та визначено складові професійної життєстійкості менеджерів. Результати емпіричного аналізу показали, що виявлені психофізіологічні показники можна розглядати в якості найбільш виражених та впливових складових і компонентів професійної життєстійкості менеджерів комерційних організацій.

Ключові слова: професійна життєстійкість, професійна діяльність, загальний рівень професійного самоздійснення, внутрішньо-професійне самоздійснення, зовнішньо-професійне самоздійснення, професійна самоефективність.

Дзвоник Г.П. Исследование психофизиологических составляющих профессиональной жизнестойкости менеджеров. В статье проанализированы результаты экспериментальных исследований и определены составляющие профессиональной жизнестойкости менеджеров. Результаты эмпирического анализа показали, что выявленные психофизиологические показатели можно рассматривать в качестве наиболее выраженных составляющих и компонентов профессиональной жизнестойкости менеджеров коммерческих организаций.

Ключевые слова: профессиональная жизнестойкость, профессиональная деятельность, общий уровень профессионального самоосуществления, внутрипрофессиональное самоосуществление, внешнепрофессиональное самоосуществление, профессиональная самоэффективность.

Вступ. В умовах сучасності розвиток професійної життєстійкості фахівця розглядається як сукупність окремих компонентів та складових, взаємодія яких дозволяє виявити нові якісні стани особистості, що забезпечують ефективно функціонування фахівця в професійній діяльності і є важливим напрямком психологічного та психофізіологічного дослідження [1, 3].

У контексті вивчення проблеми важливими чинниками структурних особливостей професійної життєстійкості менеджерів вважається адаптаційний потенціал, стресостійкість, здатність до саморегуляції й саморефлексії, рівень самооцінки, поведінкова регуляція, ціннісні орієнтації, мобілізаційний потенціал, здатність до ризику та ін. [7-9]. Це обумовлює необхідність вивчення і дослідження феномена професійної життєстійкості фахівця, що визначають як протиставлення оптимальної активності особистості та чутливості до зовнішнього та внутрішнього опору [2, 7].

Життєстійкість також розглядається як адаптаційний механізм особистості, який відображає міру докладених зусиль у професійній діяльності і над подоланням заданих життєвих обставин. дає можливість моделювати життєві